

och oupplösligt förbundna utan förvandling eller sammanblandning”.

Detta problem menar Legge att Thomas löser genom att hävda att det snarare är den heliga Anden som genom nåd verkar i Kristi mänskliga natur och därmed ger rätt beskaftenhet, eller habitus. Det är alltså Anden som ”bereder” en syndfri mänsklig natur åt Kristus och ger honom rätt kunskap. Legge framhåller vidare hur Thomas betonar Sonen som Faderns talade Ord, även det ett exempel på hur han förstår trinitarisk teologi som själva hjärtat också av kristologin. Legge gör oss alltså en stor tjänst genom att med hjälp av Thomas lyfta fram ofta förbisedda aspekter av kristologin.

Dominic Legge är dominikanbroder, precis som Thomas, och boken är befäst med imprimatur. Detta är naturligtvis på samma gång såväl betryggande som tråkigt. Å ena sidan slipper vi anmärka på besynnerliga tolkningar av Thomas, men å andra sidan kanske detta är något som hade gjort det hela mer ”spännande”? Min omedelbara reaktion – som sedan följer mig i läsningen – är alltså det utpräglat konventionella draget, även om flera originella resonemang samtidigt förs. Legge skriver som romersk-katolsk fackteolog och för en diskussion med två av de stora namnen från Andra Vatikankonciliet. Yves Congar (1904–1995) bidrar till diskussionen om den heliga Andens delaktighet i inkarnationen. Men det är framför allt när Legge relaterar till Karl Rahner (1904–1984), som resonemanget tar fart på allvar. Legge ställer sig starkt kritisk till Rahners ”uppdelning” av treenigheten som dels ekonomisk och dels immanent. Enligt Legge förstår Thomas i stället treenigheten som fullt uppenbarad i Kristus. Det är i och genom Kristus som treenigheten helt och hållet presenteras och uppenbaras. Rahner och många andra beskriver å ena sidan hur treenigheten är ”i sig själv” och å andra sidan hur den ”uppenbaras”, vilket Legge frångår. Treenigheten i Legges läsning av Thomas såväl presenteras som avslöjas helt och fullt i och med Sonens människoblivande.

Treenighetsläran överlag såväl som forskning om Thomas är påtaglig inom samtida teologi. Trots Legges diskussion med portalgestalter inom romersk-katolsk teologi i förhållande till Thomas och treenighetsläran saknar jag dock den samtida, mångbottnade men också svåra diskussionen inom främst brittisk teologi. Såväl Sarah Coakley som Rowan Williams, John Milbank, Catherine Pickstock och Andrew Louth med flera har på ett pregnant sätt engagerat sig i trinitariska motiv. De sista fyra har dessutom gjort det i nära anslutning till just Thomas och kristologin, liksom till frågor som rör ontologin. Treenigheten är helt enkelt ”inne”!

Legge väljer, kanske av utrymmesskäl eller på grund av bokens begränsade uppgift, att helt förbigå dessa diskussioner. En annan anmärkning är den ekumeniska dimensionen, som helt saknas. Diskussionen som rör exempelvis Andens utgående, som förs boken igenom, tenderar att cementera ortodoxa anmärkningar runt *filioque*, vilket är beklagansvärt. Till Legges stora förtjänster hör emellertid materialbehandlingen. Till skillnad från andra läsningar av Thomas som ibland nästan helt saknar referenser till hans egna texter, exempelvis Milbanks och Pickstocks särpräglade arbeten, så gäller det helt omvända för Legge. De många referenserna underbygger arbetet så till den grad att boken mycket väl lämpar sig för studier i Thomas teologi överlag, och den skulle säkert fungera utmärkt som kurslitteratur inom systematisk teologi eller religionsfilosofi.

Johan Wallner
Masterstudent, Lund

**Joan Wallach Scott. *Sex and Secularism*.
Princeton, NJ: Princeton University Press.
2018. 235 s.**

Ingelhart's kulturkarta, vilken årligen tas fram inom ramen för forskningsprojektet *World Values Survey*, visar att de nordiska länderna i större utsträckning än övriga

världen karaktäriseras av sekulärt-rationella och självuttryckande värderingar. Samma länder brukar ligga i topp när olika organisationer listar världens mest jämställda länder. Föreställningen att sekularism och jämställdhet hör ihop är utbredd och kan utifrån det ovanstående framstå som trovärdig, men stämmer det? Endast det genomslag som #metoo-rörelsen fått i Sverige och övriga ”sekulära” Europa komplicerar bilden. Joan Wallach Scott hävdar i *Sex and Secularism* att kopplingen mellan sekularism och jämställdhet har skapats för att å ena sidan osynliggöra orättvisor i den moderna västvärlden och för att samtidigt framställa islam som en förtryckande religion å den andra. Hon ser som sitt uppdrag att visa hur det tvärtom är den sekulära ideologin som skapat en asymmetrisk genusordning i västvärlden, inte minst genom uppdelningen av samhället i privata och offentliga sfärer.

Scott är en av världens mest framstående genushistoriker och det är med största sannolikhet hennes intresse för fransk historia som lett till forskningen om sekularism. Redan 2007 publicerade hon *The Politics of the Veil*, vilken behandlar det slöjförbud som instiftades i franska skolor 2004 (och som 2010 kom att utvidgas till att gälla allmän plats). *Sex and Secularism* får anses vara en fortsättning och en breddning av diskussionen. Scott tar sig här an inte bara en stor del av den moderna västvärlden, utan också hur dess länder påverkade utvecklingen i sina kolonier.

I bokens första kapitel, ”Women and Religion”, visar Scott hur religiositet från och med slutet av 1700-talet började framställas som något feminint. Utan att förhålla sig till den omfattande forskning som bedrivits om denna feminisering under senare år driver författaren den intressanta tesen att det var sekularismens påhejare som låg bakom denna diskursiva feminisering. Scott understryker också hur denna utveckling resulterade i att samfund, vilka tidigare haft kvinnor i ledande positioner, plötsligt såg det som angeläget att skaffa ett homogent manligt

ledarskap för att undgå kritik. Den diskursiva feminiseringen innebar också att kvinnors religiösa engagemang tolkades som en förlängning av deras arbete i hushållet, vilket förstärkte bilden av religion som hemmahörande i den privata, feminina sfären. I det offentliga skulle religionen emellertid inte ha något inflytande, vilket bland annat kom till uttryck genom att rätten till kvinnlig rösträtt aktivt motarbetades i sekularismens namn, då rösterna från kvinnorna – som ansågs vara prästernas undergivna hantlangare – skulle bidra till ökat politiskt inflytande för kyrkan.

I ”Reproductive Futurism”, bokens andra kapitel, visar Scott hur sekularismen återopade biologin för att upprätthålla en ojämn samhällesordning. Kapitlets titel anspelar på Lee Edelmans forskning och blir för Scott en förklaring till hur sekularismen gör upp med dödens innebörd: den biologiska reproduktionen blir den nya garanten för odödlighet, vilken ersätter religionens löfte om ett evigt liv. Därutöver beskrevs de separata sfärerna som en biologiskt naturlig uppdelning av kvinnor och män, i vad som var en asymmetrisk komplementär genusordning. Den moraliska och kroppsliga disciplineringen av kvinnor och män legitimerades på vetenskapliga snarare än religiösa grunder.

Det tredje kapitlet, ”Political Emancipation”, visar att kravet på just sådan – politisk frigörelse – inte vederlades med grundandet av den moderna, sekulära staten. I flera länder kom det att dröja långt in på 1900-talet innan kvinnor fick rösträtt och deras politiska frigörelse innebar i regel inte ett jämställt samhälle. Genom att hänvisa till Simone de Beauvoir (1908–1986) understryker Scott att kvinnan, även när hon fått medborgerliga rättigheter, förblev ”det andra könet”.

I de två avslutande kapitlen, ”From the Cold War to the Clash of Civilizations” och ”Sexual Emancipation”, uppehåller sig Scott vid hur islam sedan kalla krigets dagar kommit att framställas som sekularismens antites. Diskursen kring civilisationernas kamp, menar Scott, innebar att den på kristendomen grundade sekularismen framställdes

som jämställdhetens fristad medan islam beskrevs som förtryckande, särskilt mot kvinnor. Scott argumenterar för hur detta kom till uttryck inte minst genom den sexuella frigörelse som ägde rum i stora delar av västvärlden under 1960- och 1970-talen, men visar övertygande att sexuell frigörelse inte innebar politisk, ekonomisk eller social frigörelse. Däremot användes och används den sexuella frigörelsen som ett argument för jämställdhet när sekularister använder den beslöjade kroppen som bevis på att muslimska kvinnor lever under förtryck.

Att på ett uttömmande sätt granska diskurser kring genus och sekularism i västvärlden från den franska revolutionen, vilken Scott ser som en vattendelare, till i dag låter sig inte göras i en kort volym som *Sex and Secularism*. Författaren är medveten om det och varnar redan i inledningskapitlet att vissa läsare kommer att sakna fördjupningar inom vissa områden. Något som i detta sammanhang måste framhållas är att Scott i ytterst begränsad utsträckning förhåller sig till den omfattande forskningen om sekularism och sekularisering som bedrivits av historiker, sociologer, religionsvetare, filosofer och teologer under flera decennier. Detta hänger samman med att hon i främsta rummet är intresserad av sekularism ur Michel Foucaults (1926–1984) diskursiva och genealogiska perspektiv, snarare än som en faktisk och bestämd historisk företeelse. Trots att detta och flera andra perspektiv uteblir lyckas Scott framgångsrikt och med teoretisk precision visa att genus är en nödvändig aspekt att beakta i studiet av sekularism och sekularisering.

*Martin Nykvist
Doktorand, Lund*